

KONGRESI, SIMPOZIJI, DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

Jubilejni 30. mednarodni kulturnozgodovinski simpozij Modinci – Mogersdorf, 4. – 7. julij 2000

Letošnji že 30. simpozij Modinci – Mogersdorf je bil zaradi jubileja bolj slovesen kot običajno. Odvijal se je v Modincih na Gradiščanskem, kjer se je leta 1969 zgodil prvič. Zaradi jubileja je še pred uradnim začetkom simpozija bila 4. julija 2000 v občinski stavbi odprta razstava "30 let simpozija Mogensdorf", kjer smo se s pomočjo pisnega in slikovnega gradiva lahko spomnili preteklih simpozijev. Sledilo je slovesno odprtje simpozija z govorom Karla Stixa, deželnega glavarja Gradiščanske. V pozdravnih nagovorih so nato zastopniki petih dežel oz. držav udeleženk (avstrijski deželi Gradiščanska in Štajerska ter države Madžarska, Hrvaška in Slovenija) izrazili predvsem veselje nad dejstvom, da simpoziji že toliko let uspešno delujejo. V imenu Slovenije je simpozij pozdravila prorektorica mariborske Univerze dr. Zinka Zorko.

Ideja za organizacijo simpozijev se je rodila pred več kot tridesetimi leti ob pripravah na 300-letnico znane bitke s Turki leta 1664 na prostoru med Modinci in Monoštrom. Velike zasluge za izpeljavo ideje pa ima nedvomno dvorni svetnik Johann Seedoch, ki je bil letos v zahvalo za preko 30-letno sodelovanje pri simpozijih odlikovan s častnim prstanom. Johann Seedoch, sicer gradiščanski Hrvat, je v letih 1965–69 vodil organizacijski komite za pripravo simpozijev, vrsto let pa je bil tudi vodja gradiščanske delegacije.

Simpoziji se odvijajo vsako leto v začetku julija, organizirani pa so po določenem vrstnem redu vsako leto v drugi deželi oz. državi. Modinški simpoziji so primer uspešnega sodelovanja zgodovinarjev in predstavnikov sorodnih strok t. i. panonskega prostora. Sistematično so bila raziskana različna vprašanja življenja ljudi skozi stoletja ob mejah med Avstrijo, Madžarsko, Slovenijo in Hrvaško. Omenim naj samo nekatere od obravnavanih tem: Položaj kmeta in kmečki upori od 15. do 19. stoletja (leta 1973), Razvoj prometnih poti v panonskem prostoru do leta 1918 (leta 1977), Vpliv in učinki tiskarstva in tiskov v panonskem prostoru do jožefinskih reform (leta 1986), Meščanski svet na panonskem območju med 1830 in 1867 (leta 1990) in nadaljevanje te tematike do 1914 (leta 1992), Utrjevanje in spremembe etničnih struktur v panonskem prostoru od 1526–1790 (leta 1997), Manjšine v državah panonskega prostora med obema vojnama (leta 1999).

V preteklosti so bili simpoziji šestkrat organizirani tudi v Sloveniji in sicer 1973 v Mariboru, 1977 in 1981 v Radencih, 1986 v Celju, 1992 v Rogaški Slatini in 1998 na Ptujju.

Slovenski referenti na preteklih tridesetih simpozijih so bili: 1969 J. Koropec, J. Žontar st., 1970 J. Rotar, B. Hartman, 1971 F. Šebjanič, 1972 S. Vilfan, V. Melik, 1973 B. Grafenauer, S. Vrišer, J. Koropec, 1974 F. Rozman, J. Liška, 1975 M. Kokolj, G. Stres, 1976 M. Kokolj, J. Ciperle, 1977 B. Kreft, J. Šorn, J. Ciperle, 1978 J. Šorn, A. Leskovec, 1979 J. Prunk, J. Šorn, 1980 B. Hartman, V. Šiftar, 1981 V. Melik, L. Olas, S. Granda, 1982, B. Belec in skupni referat V. Melik – P. Vodopivec, 1983 F. Filipič, F. Adamič, 1984 F. Klopčič, B. Hartman, 1985 F. Filipič, J. Perovšek, 1986 B. Berčič, J. Mlinarič, J. Dolar, 1987 V. Melik, D. Mihelič, 1988 J. Žontar ml., N. Šumi, 1989 B. Grafenauer, V. Melik, 1990 P. Vodopivec, A. Leskovec, 1992 J. Fischer, V. Melik, J. Cvirn, 1993 B. Grafenauer, A. Šivic-Dular, 1994 J. Koropec, P. Štih, 1996 I. Grdina, F. Rozman, 1997 V. Simoniti, F. Dolinar, 1998 K. Šamperl-Purg, Ž. Lazarevič in skupni referat J. Cvirn – A. Studen, 1999 A. Nečak-Lük, J. Cvirn, 2000 J. Ciperle, S. Granda.

Doslej je simpozij le dvakrat odpadel in sicer leta 1991 zaradi vojne v Sloveniji in leta 1995 zaradi enakega vzroka na Hrvaškem.

Vsaka članica je v preteklosti imela praviloma pravico do dveh referatov, ko pa je bila organizatorica simpozija, ji je pripadel še uvodni referat. Ta pravila so se v zadnjem letu spremenila v toliko, da ima sedaj vsaka udeleženka tri referate, v primeru, ko simpozij organizira, ima še uvodni referat. Do vključno leta 1999 je bilo organizirano simultano prevajanje v štiri jezike, od leta 2000 dalje pa sta uradna jezika

simpozija le nemščina in angleščina. Referati za vsako leto so objavljeni v posebni štirjezični publikaciji (Mednarodni kulturnozgodovinski simpozij Modinci). Zaradi finančnih problemov včasih publikacije izidejo z zamudo, tako doslej še niso izšle za leta 1987, 1996, 1997, 1998, 1999 in seveda letošnja.

Tema letošnjega simpozija je bila "Cerkev, država, družba v panonskem prostoru – Ljudske pobožnosti, izobraževanje in sociala".

Uvodni referat z naslovom Vera, izobrazba in dobrotelost – Pota cerkve v panonskem prostoru je imel predstavnik Gradišćanske *Hans Peter Zelfel* iz Željezna – Eisenstadta. V njem je prikazal posamezne faze kristjanizacije nekdanje Madžarske in še posebej današnjega prostora Gradišćanske. Po krajšem orisu rimskega obdobja se je dotaknil srednjega veka, naglasil zlasti vlogo kralja Štefana Svetega ter ustanovitev močne cerkvene oblasti s škofijami in samostani. Opozoril je na pomen reformacije in ustanavljanje evangeličanskih šol, na tolerančni patent 1781 in njegov pomen za ogrski prostor. Pri obravnavi gradišćanskega prostora je naglasil nekatere njegove specifičnosti.

Kot zastopnik gradišćanske delegacije je nastopil tudi *Gustav Reingrabner*, sicer delujoč na Dunaju, z referatom Šolski sistem kot del poslanstva evangeličanske cerkve na Gradišćanskem med tolerančnim patentom in Anshlußom. Med drugim je izpostavil teoretične in teološke podlage za spremembe evangeličanskega šolstva, vlogo tolerančnega patenta, izgradnjo šolske mreže v 19. stoletju, pomen evangeličanske cerkve pri izobraževanju, finančna vprašanja (npr. šolnine), problem izobraževanja učiteljev ipd., nato pa še spremembe, ki jih je prineslo leto 1919 in zlasti leto 1938, ko je evangeličanska cerkev izgubila tradicionalno naklonjenost države.

J. Reiss iz Željezna – Eisenstadta (direktor judovskega muzeja) se je predstavil z referatom Ortodokso verovanje in praksa v esterhazyjskih "sedmih občinah" Gradišćanske. Obravnaval je problematiko judovstva in judovske običaje v tistem delu Gradišćanske, ki je bil pod zaščito ogrskega visokega plemstva in se je razlikovalo od judovstva v svobodnih mestih.

T. Aigner iz St. Pöltna (tudi on je nastopil kot član gradišćanske delegacije) je v referatu o spodnjeavstrijskih romarskih krajih kot centrih privlačnosti za zahodnomadžarske romarje obravnaval razmah romarskih krajev v 17. in 18. stoletju na Spodnjem Avstrijskem, od katerih so bili nekateri znani že v srednjem veku, v času reformacije so prenehali delovati, nato so spet oživali. Skušal je dognati, katere kraje so romarji z ogrskega prostora najbolj obiskovali, kajti viri o tem niso posebno izčrpni, so pa za nekatere kraje ohranjene t. i. *Mirakelbücher*.

Avstrijsko Štajersko so zastopali trije referati. Najprej je *W. Tscherne* iz Gradca spregovoril o vlogi cerkve v izobraževalnem procesu na Štajerskem. Razlikoval je tri značilnosti in sicer čas, ko je izobraževanje bilo skoraj v celoti v rokah cerkve, čas razsvetljenstva, ko je država zamenjala cerkev, in tretje obdobje, ko je izvršen dokončni prevzem šolstva s strani države. Za prvo obdobje so bile značilne župnijske in samostanske šole, v času reformacije in protireformacije je šolstvo dobilo nove impulze, položaj učiteljev pa je bil slab, saj so imeli ponavadi še druge poklice. Razsvetljenstvo je prineslo mnoge izboljšave, avtor omenja, da je na Štajerskem bilo okrog 600 trivialk, navaja, da je bil v slovenskem delu Štajerske pouk tudi v slovenskem jeziku, sicer pa ocenjuje, da je tedaj le okrog ena tretjina otrok obiskovala šole. V tretjem obdobju je sicer sprva vloga cerkve bila spet večja, razmere v šolstvu pa niso bile najbolj ugodne, saj je npr. na enega učitelja prišlo po avtorjevi oceni 131 otrok. V drugi polovici 19. stoletja je dobila spet večjo vlogo država, pride celo do t. i. kulturnega boja. Kljub temu je avtor menil, da je v celoti gledano, cerkev v dolgih stoletjih bila pomembna nosilka izobrazbe.

H. Eberhard iz Gradca je predstavil ljudske pobožnosti in protireformacijo zlasti na vzhodnem Štajerskem. Naglašja, da je po zmagi protireformacije in vse tja do srede 18. stoletja zavladalo cvetoče obdobje ljudskih pobožnosti. Vzhodna Štajerska je doživela močno rekatolizacijo, samo tukaj je nastalo dvajset novih romarskih centrov. Tudi tu se razširi čaščenje čudodelnih podob, procesije, pasijonske igre, ustanavljajo se številne bratovščine. K vsemu temu so precej pripomogle razne kužne bolezni, vojne in naravne katastrofe.

A. Ruhri iz Gradca je v referatu Socialne obveznosti cerkvenih institucij v novem veku na Štajerskem opozoril na tri razsežnosti te problematike: 1. socialne obveznosti verskih bratovščin in po ukinitvi le-teh 1783 ustanovitev Ubožnega sklada; 2. socialno delo verskih redov v zdravstvu (npr. usmiljeni bratje in elizabetinke v Gradcu, pa tudi evangeličani imajo kasneje npr. bolnišnico v Schladmingu); 3. socialne obveznosti katoliških društev v 19. in 20. stoletju. Poleg katoliških delavskih društev so zlasti razna

katoliška ženska društva in Vincencijeva družba imeli velike uspehe. Med obema vojnama je njihov vpliv upadel, po prihodu nacionalsocializma 1938/39 so bila ta društva razpuščena in po letu 1945 so redka obnovljena. Danes se ta dejavnost v katoliških krogih v glavnem vrši preko Caritasa in podobno tudi preko evangeličanske cerkve.

Madžarski referent *L. Solymosi* iz Budimpešte je predstavil določen sloj prebivalcev Ogrske v cerkveni službi v času Arpadovičev. Ti ljudje so imeli nek poseben družbeni status, podobno kot drugi služabniki so dobili imena po svoji dolžnosti (npr. Zvonar). Bili so tudi nosilci svetinj, kelihov in drugih rekvizitov za potujoče škofo, opate ali duhovnike. Živeli so na cerkvenih posestvih, pravno so bili sužnji (podložniki) cerkve ali cerkveni osvobodenci. Njihove posebne dolžnosti so se prenašale od očeta na sina. V razcvetu je bil ta socialni sloj od konca 11. do 13. stoletja, nato so postali podložniki, včasih pa tudi plemiči, vendar so redko v novem veku ohranili svoje posebne dolžnosti.

A. Kubiny iz Budimpešte je govoril o vlogi špitalov v srednjeveških mestih Ogrske, o tem, kako so se vzdrževali, kako so bili organizirani (nikoli jih npr. ni vodil duhovnik), kje so bili postavljeni (ponavadi v predmestjih zaradi nalezljivih bolezni) in o drugih vprašanjih v zvezi s srednjeveškimi hospitali, ki niso bili bolnišnice, ampak zavetišča za reveže. Imenovali so se npr. po sv. Elizabeti, sv. Duhu, sv. Antonu ipd.

Iz Budimpešta sta bila tudi *G. Tüskes* in *E. Knapp*, avtorja skupnega referata z naslovom Avstroogrske povezave v luči romanj v času baroka. Opozorila sta na dejstvo, da so romanja imela pomembno vlogo pri srečevanju različnih nacij, socialnih skupin in kultur. Zlasti pomembno vlogo so imela v 17. in prvi polovici 18. stoletja, medtem ko jih je v drugi polovici 18. stoletja država omejila.

Izmed hrvaških referentov napovedanega Z. Velagića iz Bjelovarja ni bilo, prav tako ni bilo *M. Korade* iz Zagreba, vendar je poslal referat z naslovom Ljudske pobožnosti in vloga verskih redov od 16. do 18. stoletja na Hrvaškem, ki je bil prebran. Avtor je v njem opozoril, da je v razmerah vojn s Turki in ob bližini drugih religij, pa tudi zaradi pomanjkanja izobrazbe duhovščine bilo zelo veliko romanj, procesij, čaščenja relikvij ter raznih oblik praznoverja kot npr. vedeževanje, čarovništvo ipd. Naloga duhovščine in posameznih redov naj bi bila prosvetljevanje ljudi preko verskih spisov, molitvenikov in šol.

Še en hrvaški referent, *S. Andrić* iz Slavonskega Broda, je z referatom Srednjeveški samostani in njihovo socialno okolje v Slavoniji in Sremu prikazal (tudi z diapozitivi), kako močno so bili nekateri redovi zasidrani v tem prostoru. Po njegovih podatkih je imelo to območje 30 samostanov, ki so pripadali desetim različnim redovom.

Po programu, naj bi Slovenijo zastopali trije referati, vendar je referat J. Šumrade odpadel.

J. Ciperle je zelo lepo predstavil vlogo in delovanje ljubljanskega liceja in pri tem naglasil, da smo v preteklosti imeli dvojni sistem visokošolskega študija, eno so bile univerze, drugo pa liceji. Ljubljana je imela samo licej, podobno kot so jih v predmarčni dobi imela tudi druga večja mesta v državi. V okviru ljubljanskega liceja smo imeli medicinski, filozofski in teološki študij. V predmarčni dobi je še bilo čutiti duh jožefinizma in janzenizma. Mnoge predmete so poučevali v latinščini, metode učenja pa so bile zelo pogosto učenje na pamet, ponavljanje in vsakdanje spraševanje. Predavanja so bila obvezna, enako opravljanje izpitov. Med študenti so prevladovali kmečki sinovi, sledijo sinovi uradnikov, meščanov, plemstva. Avtor je omenil, da je bilo na Kranjskem v 19. stoletju okrog 100 štipendijskih skladov, kar je omogočilo, da je štipendije dobivalo okrog 70 % študentov. Kot je naglasil Ciperle, je imel ljubljanski licej velik vpliv na slovensko nacionalno gibanje v predmarčni dobi.

Naš naslednji predstavnik, *S. Granda*, je nastopil z referatom Slovenski romarji med religijo, turizmom in politiko. Omenil je, da so se naši predniki radi označevali kot ljudstvo romarjev, da je Slovenija polna cerkva na gričih in da so v slovenskem zgodovinskem spominu ostala zlasti romanja v Köln in Aachen. Močno je bilo čaščenje Marije, ki se je še okrepilo v času baroka. Častili so tudi nekatere svetnike, zavetnike pred kužnimi boleznimi, svoje patrone zaščitnike so imeli razni obrtniki. Izrednega pomena so vsekakor bile kulturne dimenzije romanj, izmenjava idej, širjenje obzorja ljudi, dvig umetniške vrednosti cerkvene izmenjave, jezikovna samoidentifikacija Slovencev, razkropljenih v različnih deželah itd. Vprašanje statusa slovenskega jezika v javnosti je bilo najprej postavljeno v cerkvi, šele nato v kulturi in potem v politiki, je poudaril S. Granda. Med romarskimi centri je izpostavil zlasti Višarje, Trsat, Sveto goro – kraje na robu etničnega ozemlja, v notranjosti pa zlasti Brezje. V drugem delu referata je Granda obravnaval novejšo razmere – čas po drugi svetovni vojni, ki romanjem ni bil naklonjen, vendar so bili romarji po avtorjevih ugotovitvah trdovratni in iznajdljivi, sčasoma je državna oblast bila prisiljena popuščati.

Ob večini referatov se je razvila živahna diskusija, ki je še dopolnila marsikateri podatek in splošno vedenje o obravnavani tematiki.

Simpozij so spremljale tudi kulturne prireditve in družabna srečanja ter krajša ekskurzija. Že prvi dan zvečer je bil slovesen sprejem pri deželnem glavarju Gradiščanske, naslednji večer je bilo družabno srečanje (oboje na Schlößlbergu). Zvečer tretjega dne smo poslušali koncert klasične glasbe v župni cerkvi v Modincih. Drugi dan simpozija je bila poldnevna ekskurzija, ki nas je popeljala na deželno razstavo z naslovom *Vojna ali mir*, ki je bila na gradu v kraju Stadtschlaining, nato pa še na ogled romarske cerkve Maria Weinberg, za zaključek smo si ogledali tudi vinski muzej v kraju Moschendorf.

Vsekakor je mogoče reči, da se je tudi letošnji simpozij uspešno odvijal in prinesel mnogo novih spoznanj. Naslednje leto bo simpozij v Köszegu na Madžarskem in bo nadaljeval s podobno tematiko kot letos, ki pa bo časovno segla v novejšo obdobje.

Olga Janša-Zorn

Ob prvi obletnici Društva učiteljev zgodovine Slovenije

“Dejstvo je, da se je vse do zadnjih časov širša javnost pri nas le malo brigala za svoje učiteljstvo. Prepuščala je skrb in zanimanje zanje državi in šolskim oblastem, kakor da ni sama neposredno prizadeta pri vprašanju šole in z njo nerazdružno zvezanega učitelja.”¹

Citat, ki ga uvodoma navajam, je sicer iz časov, ki so bili povsem drugačni kot so današnji, pa vendarle kaže na premajhno upoštevanje položaja in veljave učitelja takrat - in ob tem lahko brez obotavljanja dodamo, da je tako tudi danes.

Združenja učiteljev zgodovine v Evropi

V letu 1994 je v Gradcu potekal seminar Sveta Evrope z naslovom *Reforme poučevanja zgodovine v evropskih tranzicijskih državah*, na katerem so udeleženci, učitelji zgodovine iz vseh evropskih držav, poudarili, da je ustanavljanje združenj učiteljev zgodovine “zelo dragocena pomoč pri podpori učiteljem zgodovine”, saj se z njihovo pomočjo širijo nove ideje, ki spodbujajo in opogumljajo učitelje pri uvajanju novih načinov poučevanja.² Položaj združenj učiteljev zgodovine v Evropi je različen, odvisen predvsem od organiziranosti in dolžine obstoja združenja. Tako so na primer zveze učiteljev zgodovine v Franciji, Veliki Britaniji in Nemčiji, ki imajo že dolgo tradicijo in številčno članstvo, pomembni partnerji v dogovorih z Ministrstvom za šolstvo, medtem ko so tovrstna združenja v srednji in vzhodni Evropi mlada in si šele utirajo svojo pot. Kljub temu na primer na Slovaškem združenje učiteljev zgodovine sodeluje z Ministrstvom za šolstvo in Kurikularno predmetno komisijo pri pripravi osnovnega in spopolnjevalnega izobraževanja učiteljev zgodovine.³ Da je v želji po zvišanju kakovosti izobraževanja učiteljev potrebno več pozornosti nameniti oblikovanju učiteljskega poklica – “tudi z razvijanjem učiteljskih združenj ter oblikovanjem kodeksa profesionalne etike”, so se strinjali tudi udeleženci konference o izobraževanju učiteljev v Evropski uniji in kakovosti vseživljenjskega izobraževanja, ki je potekala maja 2000 v portugalskem mestu Loule.⁴

Združenja učiteljev zgodovine različnih evropskih držav so se povezala v Evropsko zvezo učiteljev zgodovine (*The European Standing Conference of History Teachers' Associations – Euroclio*), ki je bila

¹ Sodobna družba in učitelj, Slovenec, 16. junij 1926, št. 136, str. 3.

² *The Reform of History Teaching in Schools in European Countries in Democratic Transition*, Council of Europe, Strasbourg, 1995, str. 30.

³ Jana Huttova, *Preparing for the 21st century: Slovakia*, Bulletin Nr. 8, Euroclio, Haag, 1997, str. 17.

⁴ Cveta Razdevšek – Pučko, *Razviti profesionalne kompetence*, Šolski razgledi, 30. september 2000, št. 15, str. 4.

⁵ Več o Eurocliu glej Jelka Razpotnik, *Euroclio*, *Zgodovina v šoli*, 1999 (8), št. 2, str. 42–43.